

O PERSPECTIVĂ LITERAR-SPIRITUALĂ A VIEȚII CLASICULUI NICOLAE GOGOL

Drd. Alexandru COCETOV

Universitatea Aurel Vlaicu din Arad, România

alexandru@crestin.md

ABSTRACT: A Spiritual Literary Perspective of the Life of the Classic Nicolae Gogol.

The purpose of this research is to show the multilateral nature of the life of the Ukrainian-Russian classic Nicolae Gogol, namely the literary, theological and historical wealth that the literary giant uses in the creation of national and international literary works. From the present research it will become clear that Gogol's life, on the one hand, brings to the reader's attention the wide range of scriptural principles and teachings that were transposed and introduced into the life of the characters, into the life of the country (Ukraine and Russia) and into the correspondence of the classic Russian. On the other hand, the reader will arrive at the answer to the question: why Gogol introduced into his works biblical truths, patristic works and theological teachings, which, by the way, are primary for a Christian life.

Keywords: *literature, spirituality, Nicolae Gogol, Bible, God, salvation.*

Introducere

Nicolae Gogol s-a născut în Ucraina într-o perioadă în care țara cazacilor (în general) citea Scriptura, cunoștea ordinea slujbelor și a imnurilor bisericești. Mai mult, cazacii (ucrainenii) din acea vreme depuneau efort să-și întoarcă învățământul, copiii, cultura, politica la valorile credinței de bază, și anume la cea ortodoxă.¹

---

1 *H. V. Гоголь и Православие*, Украинская Православная Церковь Днепропетровская Епархия (Acestea sunt impresiile despre Ucraina exprimate de arhidiaconul Pavel Aleppskii, care îl însoțea pe patriarhul Macarie al Antiohiei la Moscova în mijlocul secolului al XVII-lea. Vezi: *N. V. Gogol și Ortodoxia*, pe pagina Bisericii Ortodoxe Ucrainene, Episcopia Dnepropetrovsk, publicate pe 14.10.2008), <http://eparhia.dp.ua/publikatsii/stati/n-v-gogol-i-pravoslavie/>, (accesat la data de 18.10.2020).

Gogol s-a dezvoltat în acest context după cum se poate vedea în următoarea prezentare istorico-culturală a devenirii sale care se constituie într-o perspectivă literar-spirituală a activității sale ca scriitor.

Gogol și copilăria. Într-o astfel de perioadă s-a născut Gogol, iar copilăria sa s-a desfășurat sub spectrul unei atmosfere cu o „profundă evlavie creștină, iar Biblia a fost o parte integrantă a structurii familiale Gogol-Yanovskys.”² Și I. A. Vinogradov confirmă acest lucru, spunând că „în copilăria și adolescența sa a fost pusă baza viziunii asupra lumii”, dar și baza credinței în Dumnezeu și a citirii Evangheliei.³ Toate acestea se datorau rădăcinilor creștine și valorilor spirituale pe care le-a moștenit Gogol de la părinți, bunici și rude, pentru că strămoșii lui erau, în mare parte, clerici: străbunicul său era preot, bunicul său studiasse teologia, iar tatăl său a absolvit un seminar la Poltava. Pe lângă aceasta, mama lui Gogol „era o femeie religioasă care frecventa adesea mănăstirile.” În plus, „familia avea obiceiul să citească împreună Biblia, care era permanent pe masa lor.”⁴

Pe lângă educația teologică pe care a primit-o Gogol în casa părintească, el a fost educat în ceea ce privește credința creștină și în Gimnaziul de Științe Superioare al prințului Bezborodko, în 1820, unde Gogol a studiat între anii 1821-1828. Studiarea Legii lui Dumnezeu de două ori pe săptămână avea caracter obligatoriu, la fel și citirea zilnică a *Evangheliilor*. În locurile unde erau cazați elevii, aveau mici biserici de casă, în care, dimineața și seara, indiferent de zi, se citeau rugăciunile (anumite culegeri de rugăciuni).⁵

2 Екатерина Ивановна Голубева, *Библейский текст в творчестве Н. В. Гоголя* (Ekaterina Ivanovna Golubeva, *Textul biblic în operele lui N. V. Gogol*), p. 15.

3 И. А. Виноградов, *Н. В. Гоголь и Православие, Москва, 2004* (Vezi: I. A. Vinogradov, *N. V. Gogol și Ortodoxia, Moscova, 2004*), pp. 154-306.

4 *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*, Полный систематический свод документальных свидетельств. Научно-критическое издание. В 3 т. Т. 1, Издание подготовил И. А. Виноградов, Москва, 2011, p. 84. Владимир Алексеевич Воропаев, *Нет другой двери... О Гоголе и не только*, Издательство ООО ТД Белый город, Москва, 2019, pp. 3-11 (*Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor*, Colecție sistematică completă de dovezi documentare. Ediție critică științifică în 3 volume. Volumul 1, publicat de I. A. Vinogradov la Moscova, anul 2011, p. 84. Aceeași idee se regăsește în cartea lui Vladimir Alekseevich Voropaev, *Nu există altă ușă ... Despre Gogol și nu numai*, Editura ООО TD Orașul Alb, Moscova, 2019), pp. 3-11.

5 И. А. Виноградов, „Религиозное образование Гоголя в Нежинской гимназии высших наук”, *Гоголь и Православие*, М., 2004, pp. 179-180. Екатерина Ивановна Голубева, *Библейский текст в творчестве Н. В. Гоголя* (I. A. Vinogradov, „Educația religioasă a lui Gogol în gimnaziul de științe superioare de la Nizhyn”, articol

Gogol și bucuria duhovnicească. Înainte de a merge mai departe în studiul vieții spirituale, al vieții publice și al vieții de adevărat cercetător și promotor al literaturii, Gogol trebuie privit ca un scriitor vesel și bucuros, în special în comparație cu ceilalți scriitori ai secolului al XIX-lea, dar și cu cei ai secolului al XXI-lea. Unul dintre cercetătorii ruși ai operei lui Gogol, Igor Petrovici Zolotusky, (născut în 1930, care afirmă că a gustat cultura adevărată care se află în opera lui Gogol⁶), a făcut un studiu amănunțit în ceea ce privește conceptul veseliei în viața lui Gogol și imaginile comice din operele lui, care a fost cuprins într-un volum intitulat *Poezia prozei*.⁷

După cum se poate observa din analele literaturii ruse, viața lui Nicolae Gogol a fost plină de momente de nemulțumire, frustrare sau chiar de autocondamnare. Atunci când nu înțelegea ce așteaptă Rusia de la el, se umplea automat de aceste sentimente negative, căci nu-și vedea rostul, însă cu tot zbulciumul său, pacea, liniștea și bucuria îi luminau fața. Putea să se supere, însă peste un timp foarte scurt se întorcea la bucuria sa inițială, pentru că, după cum scrie criticul literar Zolotusky, „râsul său începe cu respingere, cu afirmarea inocenței sale față de valorile, semnele și autoritățile general acceptate.”⁸

Cu privire la opera lui Gogol, jurnalistul Zolotusky remarcă talentul lui Gogol de a inversa calitățile sau imaginile personajelor. Un bun exemplu al acestui tip de inversiune îl constituie diavolul, care în general este descris ca fiind un personaj înfricoșător, teribil, dar care în opera lui Gogol are imaginea unei ființe pline de veselie. În schimb, omul, cel care trebuie să fie

publicat în revista *Gogol și ortodoxie*, Moscova, 2004, pp. 179-180. Vezi și: Ekaterina Ivanovna Golubeva, *Text biblic în operele lui N. V. Gogol*, Moscova, 2016), p. 16.

6 Павел Басинский, „Рапира Гамлета, Известный критик и литературовед Игорь Золотусский отметил юбилей”, în *Российская газета*, Федеральный выпуск № 0 (3950), 2005 (Vezi articolul scris de Pavel Basinsky, „Rapierul lui Hamlet, cunoscutul critic și om literar Igor Zolotusky și-a sărbătorit aniversarea”, în *Gazeta Rusească*, Ediția federală nr. 0 (3950), publicată pe 14 decembrie 2005), <https://rg.ru/2005/12/14/zolotusky.html> (accesat la data de 03.11.2020).

7 И. П. Золотусский, *Поэзия прозы*, Статьи о Гоголе, Москва, Издательство Советский писатель, 1987. А. Х. Гольденберг, *Творчество Гоголя в мифологическом и литературном контексте: учебное пособие*, Волгоград, научное издательство ВГСПУ «Перемена», 2019 (I. P. Zolotusky, *Poezie în proză*, Articole despre Gogol, publicate la Moscova, Editura Scriitorul sovietic, 1987. Vezi și: A. Kh. Goldenberg, *Creativitatea lui Gogol într-un context mitologic și literar*, manual, Volgograd, Editura Științifică VGSPU Schimbarea, 2019), pp. 41-62.

8 И. П. Золотусский, *Поэзия прозы* (I. P. Zolotusky, *Poezie în proză*), pp. 4-5.

plin de viață și bucurie, de multe ori este caracterizat în opera lui Gogol ca o persoană înfricoșătoare.

În lumea lui Gogol „binele și răul se întâlnesc și dincolo de pragul morții (spre exemplu în lucrarea *Răzbunarea cumplită*)”, unde, după cum remarcă Belinski, „Ce este uneori amuzant la Gogol, este faptul că, chiar și în momentele tragice ale execuției lui Ostap cineva în mulțime se scobea cu un deget în nas.” Cu alte cuvinte, „aceasta este opera lui Gogol, care acoperă plictiseala și melancolia vieții, își aduce scânteile adormite” și le transformă în niște flăcări aprinse.⁹

În anul 1832 are loc *Codificarea legilor*, mai exact spus *Codul de legi al Imperiului Rus* (*Сводъ Законовъ Россійской Имперіи*), care presupune un volum de legi pentru toate sferile Imperiului Rus.¹⁰ În timpul vieții lui Gogol au avut loc și alte evenimente importante, cum ar fi: reducerea autonomiei universităților (în anul 1835), reforma lui Kiselev privind gestionarea țăranilor de stat (între anii 1837-1841), participarea Rusiei la suprimarea revoluției din Ungaria (din anul 1849) și deschiderea unei legături feroviare între Sankt Petersburg și Moscova (începută în anul 1851). Chiar dacă toate aceste evenimente au generat și momente grele, Gogol nu a încetat să râdă și să scrie opere în care bucuria să aibă un rol important. Zolotusky scrie că „zâmbetul lui Gogol este capabil să dezambrileze, să descompună un obiect sau chiar o față”. Gogol influența viețile ascultătorilor prin faptul că îi „infecța” cu bucuria sa. Astfel, după ce o persoană citea opera sa sau îl asculta pe scriitor citind din vreun manuscris sau privea una dintre piesele sale de teatru, era umplută de bucurie.¹¹

Gogol și Scriptura. Gogol nu a renunțat la obiceiul de a citi Scriptura după terminarea școlii. Pe tot parcursul vieții sale, atât cât a stat în puterile sale, Gogol a citit zilnic câte un capitol din *Vechiul Testament*. Apoi, completa timpul de părtășie cu Domnul citind din *Evangelhii* și *Epistole*, folosind mai multe traduceri, pentru a compara textul biblic. Traducerile folosite de scriitor erau: slavă, latină, greacă și engleză.¹²

9 И. П. Золотусский, *Поэзия прозы* (I. P. Zolotusky, *Poezie în proză*), pp. 4, 6.

10 *Об изданиях законов Российской империи, 1830-1899*, Сост. Н. Корево, СПб., 1900 (Pentru mai multe detalii vezi: *Despre publicarea legilor Imperiului Rus (1830-1899)*, Coordonat de N. Korevo, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, 1900).

11 И. П. Золотусский, *Поэзия прозы* (I. P. Zolotusky, *Poezie în proză*), p. 8.

12 *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*, Т. 3, М., 2012 (*Gogol în memorii, jurnale, în corespondența contemporanilor*, vol. 3, Moscova, 2012), p. 746.

Golubeva remarcă principiul de bază pe care îl avea Gogol pentru citirea textului biblic: citirea cu creionul în mână. Nu doar că ținea creionul alături de el, ci făcea notițe pe Biblia sa.¹³ Cercetătoarea descrie acea „citire atentă a Bibliei cu un creion în mână care poate fi văzută ca un fel de tradiție” în cultura rusească din acea vreme. Mulți dintre scriitorii secolului al XIX-lea aveau acest obicei. Printre ei se numără F. M. Dostoievski și A. P. Cehov.¹⁴

Datorită acestui studiu amănunțit al Scripturii, atât viața lui Gogol cât și creația sa au fost influențate, șlefuite, iluminate și dezvoltate de adevărurile regăsite în paginile *Sfintei Scripturi*.¹⁵ Cercetătorul operei lui Gogol, Vladimir Voropaev, adaugă faptul că scriitorul își analiza viața, închinarea și opera în lumina Evangheliei.¹⁶

Pentru el, citirea Scripturii însemna apropiere de Dumnezeu și crearea de opere cu un fundament teologic bogat. De asemenea, Gogol se folosea

13 Н. Ю. Грякалова, С. А. Кибальник, С. Д. Титаренко, Б. Н. Тихомиров, В. В. Филичева, *Что и как читали русские классики? (От круга чтения к стратегиям письма)*. Коллективная монография. СПб, Издательство, Пушкинский Дом, 2017 (Aceasta a fost una dintre practicile scriitorilor ruși din secolul al XIX-lea, care citeau cărți și făceau notițe pe marginea lor. De asemenea, un număr mare de scriitori făceau astfel de notițe pe marginea *Bibliilor* lor. Despre aceasta se poate citi în monografia colectivă: N. I. Gryakalova, S. A. Kibalnik, S. D. Titarenko, B. N. Tikhomirov, V. V. Filicheva, *Ce și cum au citit clasicii ruși? (De la cercul de lectură la strategiile de scriere)*, Monografie colectivă, SPb, Editura, Casa Pușkin, 2017).

14 Екатерина Ивановна Голубева, *Библейский текст в творчестве Н. В. Гоголя* (Ekaterina Ivanovna Golubeva, *Textul biblic în operele lui N. V. Gogol*), p. 30.

15 И. А. Виноградов, В. А. Воропаев, „Карандашные пометы и записи Н. В. Гоголя в Славянской Библии 1820 года издания”, *Проблемы исторической поэтики*, Вып. 5 (Евангельский Текст в русской литературе XVIII-XX вв.: цитата, реминисценция, мотив, сюжет/редкол.: захаров В. Н. (отв. Ред.) и др. - Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2013, вып. 8 (сер.: проблемы исторической поэтики; Т. 11). Сб. научных трудов. Петрозаводск, 1998 (Primii care s-au dedicat studiului notițelor lui Gogol de pe marginile Bibliei sale au fost I. A. Vinogradov și V. A. Voropaev. Vezi în: I. A. Vinogradov, V. A. Voropaev, „Notițele biblice și însemnările de N. V. Gogol în Biblia slavonă din ediția 1820”, în *Probleme ale poeziei istorice*, Vol. 5 (*Textul evanghelic în literatura rusă din secolele XVIII-XX*: citat, reminiscență, motiv, subiect/redactare: V. N. Zakharov (redactor-șef) și colab. Petrozavodsk: Editura PetrSU, 2013, nr. 8) lucrări științifice, Petrozavodsk, 1998), pp. 234-249.

16 Владимир Алексеевич Воропаев, *Нет другой двери... О Гоголе и не только*, Издательство, Белый город, Москва, 2019 (Vladimir Alekseevich Voropaev, *Nu există altă ușă ... Despre Gogol și nu numai*, Editura, Orașul Alb, Moscova, 2019), p. 7.

de mesajul divin pentru învățarea limbii engleze. Cu alte cuvinte, *Biblia* era manualul lui de căpătâi pentru citire, studiu și pentru analiza limbii vorbite de Shakespeare.¹⁷ Pentru o mai bună înțelegere a celor citite în *Evangheliile*, Gogol a început să învețe și limba în care s-a scris *Noul Testament*, și anume limba greacă. Despre aceasta vorbește Alexandra Osipovna Smirnova-Rosset în monografia sa, *Jurnalul*.¹⁸ Putem extrage din aceste obiceiuri ale lui Gogol faptul că *Evangheliile* era hrana sa cea de toate zilele. Iată ce spune Ecaterina Golubeva despre aceasta:

Încă din tinerețe, Gogol s-a străduit să-și aducă viața în conformitate cu legămintele Evangheliei și mai târziu să transmită aceste adevăruri cititorilor și prietenilor prin lucrările și scrisorile sale. Chiar de la o fragedă vârstă și-a amintit de porunca apostolului Pavel „să ne aducem aminte de cei săraci”,¹⁹ de asemenea, a încercat să împlinească porunca dată de Hristos - „celui ce-ți cere dă-i și nu întoarce spatele celui ce vrea să se împrumute de la tine” (Matei 5:42).²⁰

Malek Efarov descrie de asemenea viața spirituală și umblarea în credință a lui Gogol. El susține că nu există alt scriitor ca el, care să fi învățat încă din fragedă copilărie acele adevăruri de bază pentru umblarea în credință:

Prin urmare, în raport cu credința lui N. V. Gogol nu au existat ciudățeni și neînțelegeri: el a fost ortodox încă din copilărie; la început un copil, apoi un tânăr și, în cele din urmă, un adult, o persoană matură poate fi ortodoxă; nu există eșecuri în dezvoltarea sa spirituală, nu există trăsături speciale ale acumulării naturale a experienței de către un credincios.²¹

17 Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников, Т. 2, М., ИМЛИ РАН, 2011 (*Gogol in memoirs, journals, correspondence of contemporaries*, vol. 2, Moscow, Editura IMLI RAN, 2011), p. 300.

18 Александра Осиповна Смирнова-Россет, *Дневник. Воспоминания*, М., Наука, 1989 (Alexandra Osipovna Smirnova-Rosset, *Jurnal. Amintiri*, Moscova, Știință, 1989), p. 496.

19 Biblia, Galateni 2:10.

20 Екатерина Ивановна Голубева, *Библейский текст в творчестве Н. В. Гоголя* (Ekaterina Ivanovna Golubeva, *Textul biblic în operele lui N. V. Gogol*), pp. 20-21.

21 Малек Яфаров, *Прощальная повесть Гоголя*, Русская философия, Издательские решения (Malek Yafarov, *Povestea de rămas bun a lui Gogol*, Filozofia rusă, publicare în format PDF), p. 17.

Evident, pe lângă aceste lucruri *bune*, în viața lui Gogol existau și multe lucruri *rele*, sau negative, în contrast cu elementele descrise mai sus. Evghenia (Eugenia) Reabnova aduce în atenție fobiile lui Gogol: fobia de tunete, fobia de fulgere, frica de a fi îngropat de viu, fobia de moarte (care pe parcursul anilor s-a ameliorat, prin faptul că era gata să se întâlnească cu Hristos) și teama să nu leșine. Această teamă i-a apărut după ce o lungă perioadă de timp a avut grijă de prietenul său apropiat, contele Joseph Vielgorsky, care a murit din cauza tuberculozei (concluzia lui Pavel Annenkov).²²

De asemenea, Gogol avea mereu datorii, de asemenea, „lipsea de la cursurile de istorie” și era foarte neîndemânatic la „predarea cursurilor.”²³ Ivan Turgheniev, de exemplu, își amintește de prima sa întâlnire cu Gogol chiar în 1835 (Gogol având 26 de ani), când Turgheniev (care avea pe atunci 17 ani) era unul dintre studenții lui, iar acesta preda cursul de istorie la Universitatea din Sankt Petersburg. Romancierul și dramaturgul rus (Ivan Sergheievici Turgheniev) își aduce aminte că Gogol nu venea chiar zilnic la cursurile pe care le preda, ci „rata cu siguranță două din trei prelegeri”, iar dacă totuși venea, în loc să vorbească clar de la pupitrul clasei, „șoptea ceva foarte incoerent și mai tot timpul era îngrozitor de jenat.”²⁴

Gogol și ortodoxia (Biserica). Un alt rol important în viața lui Gogol l-a avut Biserica. Deși după cum a fost remarcat în introducerea acestei lucrări, Dmitrii Merezhkovski l-a numit pe Gogol fanatic, mistic spiritual și un divorțat de Biserica Ortodoxă,²⁵ acest lucru însă nu îl separă pe Gogol

22 Евгения Ряднова, „Николай Гоголь: щеголь, коллекционер, рукодельник”, Источник *Культура.РФ*, <https://www.culture.ru/materials/50291/nikolai-gogol-l-shegol-kollekcioner-rukodelnik> (accesat pe 25.11.2020). Vezi și *Testamentul* lui Gogol scris în anul 1845.

23 Николай Гоголь, портала Культура РФ (*Nikolay Gogol*, portalul Culturii Federației Ruse), <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (accesat la data de 17.06.2020).

24 Иван Сергеевич Тургенев, *Литературные и житейские воспоминания*, Под редакцией А. Островского, Издательство Писателей в Ленинграде, 1934 г., в свою очередь, использующей «Сочинений И. С. Тургенева», т. I, 1880 г. (Ivan Sergheievici Turgenev, *Amintiri literare și de viață*, editat de A. Ostrovsky, Editura Scriitorilor din Leningrad, 1934, folosind la rândul său *Operele lui I. S. Turgenev*, vol. I, 1880), pp. 63-83.

25 В. А. Воропаев, *Николай Гоголь. Опыт духовной биографии* (V. A. Voropaev, *Nicolae Gogol. Experiență biografică spirituală*), p. 2.

de credința ortodoxă, ci dimpotrivă, îl plasează pe lista oamenilor care au luptat pentru valorile creștine și pentru credința în Dumnezeu.²⁶

În lista celor mai renumite personalități ale literaturii ucrainene (pentru că Gogol provine din Ucraina) din acea vreme, se pot regăsi personalități precum T. G. Șevcenko, G. S. Skovoroda, N. I. Pirogov, I. P. Kotlyarevsky și, bineînțeles, N. V. Gogol. Aceștia reprezintă moștenirea spirituală ortodoxă din acea vreme.

Potrivit cuvintelor lui V. Zenkovsky, Nicolae Gogol poate fi numit „primul profet al întoarcerii la o cultură religioasă integrală.” Cu alte cuvinte, Gogol nu este doar un promotor al credinței ortodoxe, ci o personalitate mult mai complexă, un ambasador creștin al acelei vremi. El este omul care se preocupă de starea spirituală a bisericii (sau a poporului) prin felul său de a studia *Biblia*, prin scrierea cărților și promovarea valorilor spirituale cunoscute și necunoscute (prin publicațiile sale). Toate acestea le-a făcut cu un singur scop, și anume să „apropie societatea de Biserică.”²⁷

Preocuparea lui Gogol cu privire la biserică și viața ei se poate vedea foarte clar datorită cercetărilor sale asupra scrierilor părinților bisericești cu privire la acest subiect. Apoi, această preocupare se poate identifica prin scrierea cărții *Reflecții asupra Liturghiei divine* și prin corespondența sa cu prietenii săi, în care descria pasiunea și foamea lui de închinare.

Gogol era preocupat de studierea scrierilor părinților bisericești. El citea și studia operele lor, iar într-una dintre cărțile sale el însuși consemnează:

Am atras atenția asupra recunoașterii acelor legi eterne prin care omul și omenirea se mișcă în general ... Tot ceea ce s-a exprimat,

---

26 V. M. Гуминский, „Слова поэта - дела поэта”, în *Русская литература в православном контексте*, Материалы VI Международных Свято-Игнатиевских чтений. Вып. II. Ставропольская Православная Духовная, Семинария, Ставрополь, Издательский центр СтПДС; Дизайн-студия Б, 2014 (Pentru un studiu mai aprofundat, vezi articolul lui: V. M. Guminsky, „Cuvintele poetului - faptele poetului”, în *Literatura Rusă în context ortodox*, Materiale ale celei de-a VI-a lecturi internaționale Sf. Ignatie. Problema II. Stavropol Orthodox Spiritual Seminar, Stavropol, Centrul de Editare StPDS; Studioul de proiectare B, 2014), pp. 61-75.

27 Н. В. Гоголь и Православие, portalul creștin ortodox Киевская Русь (N. V. Gogol și Ortodoxia, portalul creștin ortodox Rusia Kieveană), publicat pe 23.03.2004, <http://www.kiev-orthodox.org/site/culture/694/> (accesat la data de 19.10.2020).

cunoașterea oamenilor și sufletul unei persoane, de la mărturisirea unei persoane seculare la mărturisirea unui pustnic, m-a preocupat, și pe acest drum am fost nesimțit; aproape fără să știu cum, am venit la Hristos, văzând că în El este cheia sufletului uman.²⁸

Încă din fragedă tinerețe, Gogol era preocupat de cărțile patristice. Astfel că, încă din copilărie, Gogol a citit *Scara dumnezeiescului urcuș*, de Ioan Scărarul (una din cele mai citite cărți teologice printre ortodocși) și *Filocalia* în slavona bisericească dar și varianta rusească a acesteia, cu scopul de a se înfrumuseța spiritual și de a trăi sfânt.²⁹

Gogol avea două modalități de citire. Citea volumele cât de repede putea, când le primea împrumut pentru o vreme, fără să facă notițe pe ele, sau, când avea în posesie exemplarul lui, îl citea și recitea și făcea însemnări pe el. Acesta era modul lui obișnuit de studiu al tuturor cărților, inclusiv al Scripturii.

Pentru el, cărțile bisericești (sau cele ale părinților bisericii) erau foarte importante. El le considera surse personale de inspirație, iar în lucrarea sa *Care este în sfârșit esența poeziei rusești și care este particularitatea ei*, publicată în 1846, Gogol afirma că proverbele, cântecele populare și cuvântul (scrierile) părinților bisericii sunt de asemenea surse de inspirație ale poezilor ruși.³⁰ A scris despre acesta și într-un jurnal personal:

28 Н. В. Гоголь, *Полное собрание сочинений и писем*, В 17 т. Т. VI, М., Киев, 2009 (N. V. Gogol, *Opere complete și scrisori*, în 17 volume. Vol. VI, Moscova, Kiev, 2009), pp. 225-226.

29 „Гоголь и Добротолубие (К постановке вопроса)”, *Гоголевские чтения* 19. Исследование выполнено при финансовой поддержке Российского фонда фундамен- тальных исследований (РФФИ) в рамках научного проекта No 17-04-00440 („Gogol și Dobrotolyubie (pentru formularea întrebării)”, în *Lecturile lui Gogol nr. 19*. Cercetarea a fost realizată cu sprijinul financiar al Fundației Ruse pentru Cercetare de Bază (RFBR) în cadrul proiectului științific nr. 17-04-00440), pp. 28-29.

30 Н. В. Гоголь, „В чем же наконец существо русской поэзии и в чем ее особенность”, *Полное собрание сочинений*, В 14 т, Т. 8, Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом), М., Л., Изд-во АН СССР, 1952, pp. 369-409. Vezi în А. И. Расев (протоиерей). *Очерк жизни в Бозе почившего Ржевского протоиерея о Матфея Александровича Константиновского*, Сводная редакция (1860-1890-1915). Тверь, 2017 (N. V. Gogol, capitolul „Ce este în sfârșit esența poeziei rusești și care este particularitatea ei” din *Opere complete*, În vol. 14, Т. 8, Institutul Rus Casa Pușkin, Moscova, Leningrad, Editura Academiei de Științe a URSS, 1952, pp. 369-409. În istoria vieții sale apare numele protopopului Matei Konstantinovskii din Rhev, despre care se crede că era mentorul spiritual a lui Gogol. Vezi în А. И. Расев (протопоп), *Есеу despre viața din*

încă un mister pentru mulți este acest lirism extraordinar - nașterea sobrietății supreme a minții - care provine din cântecele și canoanele noastre bisericesti și atâta timp cât ridică spiritul poetului la fel de inconștient precum sunetele native ale cântecului nostru, îi spală inconștient inima.³¹

Dacă pentru unii scriitori operele părinților bisericesti erau doar cărți de informare, pentru Gogol acestea reprezentau comoara neamului rus. El le iubea atât de mult, încât a fost numit „marele cunoscător al literaturii bisericesti” (dintr-o scrisoare de la P. A. Pletnev către I. K. Groth, din 22 septembrie 1848).³²

Profesorul V. A. Voropaev, într-un articol al său, consemnează cu privire la Gogol următoarele cuvinte: „A parcurs calea cea mai dificilă, cea mai grea - calea ascetismului bisericesc”, care constă în „purificare și în restaurarea imaginii lui Dumnezeu în scrierile bisericesti.” Iar în final, „a rămas un devotat singuratic în literatură, aproape neînțeles de nimeni.”³³

Gogol acorda o mare atenție teologilor și preoților (ortodocși) contemporani vieții sale. Spre exemplu, o deosebită atenție o îndrepta spre scrierile Arhiepiscopului Innokenty³⁴ (Arhiepiscopul zonei Kherson și

Bose a protopopului Rheev despre Matei Alexandrovich Konstantinovsky, ediție consolidată (1860-1890-1915), Tver, 2017).

31 Н. В. Гоголь, *Полн. собр. соч. и писем*, В 17 т., VI, сост., подгот. текстов и коммент. И. А. Виноградова, В. А. Воропаева, М., Киев, 2009-2010 (N. V. Gogol, *Colecția completă de scrieri și scrisori*, în 17 volume, VI, comp., pregătit. texte și comentarii. I. A. Vinogradova, V. A. Voropaeva, Moscova, Kiev, 2009-2010), p. 195.

32 И. А. Виноградов, *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*. Полный систематический свод документальных свидетельств. Научно-критическое издание, т. 1, М., 2011-2013 (I. A. Vinogradov, *Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor*. Lucrare completă și sistematică de dovezi și documente. Ediție critică științifică, vol. 1, Moscova, 2011-2013), p. 699.

33 В. А. Воропаев, „Н. В. Гоголь и святоотеческое наследие”, *Вестник Московского университета*, Серия 9, Филология, No. 5, 2017 (V. A. Voropaev, „N. V. Gogol și patrimoniul patristic”, *Buletinul Universității din Moscova*, Seria 9, Filologie, Nr. 5, 2017), p. 19.

34 Высокую оценку современников святителя получили его церковно-исторические сочинения «Жизнь святого апостола Павла», «Жизнь священномученика киприана, епископа карфагенского», «Последние дни земной жизни Господа нашего иисуса Христа», «история христианской церкви в Польше» (Care a scris: Contemporanii sfântului au fost foarte apreciați de lucrările sale ecleziastice și istorice *Viața Sfântului Apostol Pavel; Viața Sfântului Mucenic Ciprian, Episcopul Car-*

Tauride), care era „cunoscut ca un teolog autoritar, un profesor talentat și un excelent orator al bisericii.” Ceea ce i-a stârnit interesul lui Gogol a fost „aplicarea unei noi metode de prezentare a teologiei” de către acesta, și anume: metoda „istorică și istorico-comparativă”, o metodă destul de nouă pentru vremea aceea, însă pe care Gogol o folosea în lucrările sale. În plus, Arhiepiscopul a introdus și „a folosit în scrierile sale lucrările teologilor și filosofilor occidentali.” Arhiepiscopul Innokenty a fost de asemenea primul teolog din acea vreme care a ridicat la un nivel înalt activitatea teologică academică și a introdus în programul de seminar teologic discipline precum didactica teologică și teologia comparată, care corespundeau „nivelului de dezvoltare științifică din Occident.”³⁵

Gogol își laudă și încurajează Biserica spunând că, „Biserica noastră a acționat cu înțelepciune”, dar își și chemă poporul la cunoașterea autentică a bisericii, pentru că „noi (Gogol, la adresa concetățenilor săi) nu ne cunoaștem bine biserica.”³⁶ Cu privire la istoria și cunoașterea bisericii, Gogol scrie în aceeași scrisoare:

Această biserică, întocmai ca o fecioară, a supraviețuit doar din timpurile apostolilor în puritatea sa imaculată inițială, această biserică, având dogmele sale profunde și cele mai mici ritualuri externe, este așa cum a fost luată din cer pentru poporul rus ... și gata să dea Rusiei puterea de a uimi întreaga lume cu armonia credinței sale!³⁷

---

taginei; *Ultimele zile ale vieții pământeste a Domnului nostru Iisus Hristos; Istoria Bisericii Creștine din Polonia*).

35 A. X. Гольденберг, *Творчество Гоголя в мифологическом и литературном контексте: учебное пособие*, Волгоград, научное издательство ВГСПУ «Перемена», 2019 (A. H. Goldenberg, *Creativitatea lui Gogol într-un context mitologic și literar*, suport de curs, Volgograd, Editura Științifică a Universității Pedagogice de Stat din toată Rusia „Schimbarea”, 2019), p. 52.

36 Н. В. Гоголь, capitoul „Несколько слов о нашей церкви и духовенстве (Из письма к гр. А. П. Т....му)”, din cartea *Полное собрание сочинений* [В 14 т.], АН СССР. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом), Т. 8. Статьи, М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1937-1952 (N. V. Gogol, capitoul „Câteva cuvinte despre biserica și clerul nostru (De la o scrisoare către contele A. P. T ... ..mu)”, din cartea *Lucrări complete* (În 14 volume), Academia de Științe a URSS. Institutul Rus. aprins. (Casa lui Pușchin), volumul 8. Articole, Moscova, Leningrad, Editura Academiei de Științe a URSS, 1937-1952), pp. 245-246.

37 Н. В. Гоголь, „Несколько слов о нашей церкви и духовенстве (Из письма к гр. А. П. Т....му)” (N. V. Gogol, „Câteva cuvinte despre biserica și clerul nostru (Dintr-o scrisoare către contele A. P. T ... ..mu)”, p. 246.

Cuvintele de mai sus exprimă în mod evident inima și pasiunea lui Gogol pentru Biserică, pentru închinare și totodată patriotismul lui. Pe lângă aceasta, într-un alt articol al său, Gogol arată în mod clar că Biserica ar trebui să caute cu tot dinadinsul îndeplinirea scopului ei.³⁸ Scriitorul rus dorea cu tot dinadinsul ca sanctuarul Bisericii să conducă pe oricine intră în ea direct la cer, iar tot ce e acolo ar trebui să-i inoculeze gânduri cerești, pure, spirituale:

Clădirea care duce cu gândul la cer; ferestre înguste, stâlpi, bolți întinse la nesfârșit în sus; Spitz transparent, aproape dantelat, ca un fum, a suflat deasupra lor, iar templul maiestuos a fost atât de mare în fața locuințelor obișnuite ale oamenilor, pe cât de mari sunt cerințele sufletului nostru înaintea cerințelor corpului.³⁹

Una dintre doleanțele lui Gogol era turnul bisericesc. El insista că lângă orice biserică ortodoxă să existe câte un turn, având scop de contemplație (meditație la cele cerești), subliniind totodată necesitatea aceluia punct culminant în clădirea propriu-zisă.⁴⁰

Pe lângă toate doleanțele pe care le avea, Gogol considera biserica din care provenea ca fiind matură și în stare să-i învețe pe oameni cum să-L urmeze pe Hristos. Într-o scrisoare adresată către V. A. J...mu (uneori clasicul nu folosea numele întreg, pentru a proteja identitatea persoanei cu care corespundea), Gogol scrie: „în Biserica noastră s-a păstrat tot ce este necesar pentru societatea care se trezește acum. Ea e cârma și volanul noii ordini a lucrurilor care vin.” În opinia lui Gogol, biserica ortodoxă rusă era bine așezată și destul de matură să facă față provocărilor contemporane care apăreau în acea vreme.⁴¹

38 Николай Васильевич Гоголь, *Полное собрание сочинений*, В 14 т., Т. 8 (Nikolai Vasilievich Gogol, *Opere complete*, în 14 volume, volumul 8), p. 59.

39 Николай Васильевич Гоголь, *Полное собрание сочинений в четырнадцати томах*, Том 8 (Nikolai Vasilievich Gogol, *Opere complete* în 14 volume, volumul 8), p. 56

40 Любовь Александровна Сапченко, „Пространственный образ церкви в произведениях Н. В. Гоголя,” *Проблемы истории, филологии, культуры*, 2013 (Lyubov Aleksandrovna Sapchenko, „Imaginea spațială a bisericii în lucrările lui N. V. Gogol”, *Probleme de istorie, filologie, cultură*, 2013), p. 170.

41 Николай Гоголь, capitoul XVII, „Просвещение (Письмо к В. А. Ж....му),” *Духовная проза* (сборник), Public Domain, format PDF (Nikolay Gogol, capitoul XVII, „Iluminare (Scrisoare către V. A. Zh ... .m)”, din cartea *Proză spirituală* (colecție), Editura Domeniu public, format PDF), pp. 48-49.

Gogol și cărțile care l-au influențat. Elena Demina își pune aceeași întrebare pe care o pun și alți bibliofili: „ce a citit persoana care însuși era un autor excelent?”⁴² Pe lângă Scriptură și cărțile bisericești (*Scara dumnezeiescului urcuș* de Ioan Scărarul și seria de *Filocalii*), scriitorul clasic a fost influențat și de alte opere literare și oameni de vază. Unul din exemple este poetul și rapsodul grec Homer. Datorită operei lui Homer, Gogol a reușit să creeze, în mare parte, poemele folclorice și o parte esențială din nuvela *Portretul*.⁴³

Cercetătorul operei lui Gogol, profesorul Voropaev, subliniază faptul că poporul rus nu a avut „alți scriitori care să fi fost atât de bine citați în scrierile patristice.” Iar argumentarea acestei poziții se bazează pe faptul că Gogol a extras „din lucrările Sfinților Părinți, cântece bisericești, canoane, tropare.” Faptul acesta atestă calitatea sa de om bisericesc, om care își cunoaște rădăcinile creștinești. Rezultatul acestei munci l-a făcut „un scriitor spiritual, nu unul laic.”⁴⁴

În timpul său liber, Gogol iubea să se odihnească în citirea cărților teologice ale scriitorului și profesorului rus Nicolae Scheglov, educat la Academia Teologică din Kiev, instituția în care avea să predea mai târziu. Printre cărțile pe care le îndrăgea Gogol erau *Botanica economică* (*Хозяйственную ботанику*) și *Enciclopedie matematică*, scrisă de Perevoshchikov Dmitrii Matveevich (*Ручная математическая энциклопедия*).

Datorită numărului mare de scrisori pe care Gogol le scria și le trimitea prietenilor săi, cunoaștem pasiunea scriitorului față de literatura națională și cea internațională, care au avut un mare impact asupra lui. În scrisoarea sa către Stepan Shevryev, Gogol scria că vrea o carte pentru sufletul

42 Elena Demina, „Что читал Николай Гоголь в свободное от „Мертвых душ” время?”, Источник *Российская газета, Рязанские ведомости* (Vezi: Elena Demina, „Ce a citit Nikolai Gogol în timpul liber în afară când scria „Sufletele moarte”? *Sursa Gazeta rusească*. Mai multe detalii în: revista *Vestea din Ryazan*), <https://tv-ryazan.ru/chto-chital-nikolaj-gogol-v-svobodnoe-ot-mertvyx-dush-vremya/> (accesat la data de 28.11.2020).

43 Н. В. Гоголь, *Полное собрание сочинений и писем*, В 17, т. 3, М., Киев, 2009 (N. V. Gogol, *Opere complete și scrisori*, în 17 volume, volumul 3, Moscova, Kiev, 2009), p. 111.

44 Василий Голованов, „Время понять Гоголя”, журнал *Русский мир*, Март 2016 (Vasily Golovanov, „E timpul să-l înțelegem pe Gogol”, în revista *Lumea Rusească*, numărul din martie 2016), versiunea în format PDF, https://rusmir.media/files/numbers/pdf/RM_3-2016.pdf, pp. 12-17.

său, iar unul dintre titlurile dorite era *Misteriosul Carlo* (publicat în 1824), a lui Walter Scott (Sir Walter Scott - romancier, poet, novelist, dramaturg și istoric scoțian).⁴⁵

Gogol și sfințenia. În multe dintre lucrările sale, dacă nu chiar în toate, Gogol prezintă caracteristicile vieții unui adevărat credincios. În 2019, Irina Rudolifovna Monahova a analizat mai multe lucrări spirituale de-ale lui Gogol și a creat o adevărată antologie spirituală, intitulată *N. V. Gogol despre viața creștină*.⁴⁶ În această colecție se regăsesc gândurile, ideile și rugăciunile scriitorului. Acestea aduc la lumină modul în care un creștin ar trebui să își construiască viața pe baza Evangheliei.

Din scrierile sale, putem deduce că, pentru Gogol, o viață sfântă însumează mai multe lucruri. Primul dintre acestea îl constituie rugăciunea. Deși nu se regăsesc foarte multe materiale cu privire la acest subiect, avem privilegiul să putem citi câteva dintre rugăciunile sale, pe care scriitorul le-a notat într-un jurnal.

La începutul anului 1846, Gogol înalță o rugăciune simplă, dar profundă, în care Îi cere ajutorul lui Dumnezeu în mai multe domenii ale vieții sale:

Dumnezeule, binecuvântează anul acesta! Transformă-l pentru rod și muncă de mare folos, de asemenea, pentru slujirea și mântuirea sufletelor. Fie ca Duhul Sfânt să coboare asupra mea și să-mi miște gura și să sfințească tot ce este în mine, incinerând și distrugând păcătoșenia și murdăria și vlaga mea și transformându-mă într-un templu sfânt și curat, demn, Doamne, al șederii Tale.⁴⁷

45 „Необычные хобби русских писателей.” Источник *Культура РФ* (Pe lângă pasiunea lecturii și a studiului, Nicolae Gogol petrecea timp relaxant în broderie, în colecționarea cărților de buzunar și în pregătirea bucatelor. Sursa: „Hobby-uri neobișnuite ale scriitorilor ruși”. Sursa Cultura Federației Ruse), <https://www.culture.ru/materials/223370/neobychnye-khobbi-russkikh-pisatelei> (accesat la data de 28.11.2020).

46 Гоголь Николай Васильевич, *Н. В. Гоголь о христианской жизни*, составитель Монахова Ирина Рудольфовна, Издатель, АБВ, 2019 (Gogol Nikolai Vasilevich, *N. V. Gogol despre viața creștină*, compilare de Irina Rudolfovna Monakhova, editor, ABV, 2019).

47 *Молитвы, написанные Гоголем, 1846*, Стихотворная молитва приписывается Гоголю преданием. Впервые она была опубликована (без имени Гоголя) в: Собрание листков для душеполезного чтения. Благословение Святого Афонского Ильинского скита. Одесса, 1896. № 66; под названием „Песнь молитвенная ко Пресвятой Деве Марии Богородице”, затем она была помещена в

Rugăciunile lui Gogol vizau mai multe aspecte ale vieții lui, dar în mod special sfințirea. Preocuparea sa majoră era să-I fie plăcut lui Dumnezeu, prin umblarea în sfințenie și în curăție, iar rugăciunea de mai sus arată în mod clar acele aspecte pentru care se roagă. Primul dintre acestea este: anul care vine să fie cu rod. Evident, aceasta presupunea depunerea unui efort din partea sa, însă Gogol cere de asemenea ajutor și călăuzire din partea lui Dumnezeu. Al doilea motiv pentru care mijlocește Gogol este ca munca respectivă să fie de mare folos pentru cei din jur. El nu promova zgârcenia și insensibilitatea, ci dimpotrivă, îi motiva pe prieteni, frați, elevi să se dăruiască celor din jur și să acopere nevoile celor care duc lipsă. În legătură cu preocuparea lui Gogol de a scrie pentru slava lui Dumnezeu și de a fi de folos celor din jur, Voropaev consemnează următoarele:

Talentul care i-a fost dat de Dumnezeu, (Gogol) a vrut să-l direcționeze spre slăvirea lui Dumnezeu și spre folosul oamenilor. Și pentru a realiza acest lucru, el a trebuit să se curețe prin rugăciune și printr-o viață cu adevărat creștină. Transformarea omului rus, la care a visat Gogol, a avut loc întâi în sine. Trăind și-a continuat scrierile.⁴⁸

Cel de-al treilea motiv de rugăciune al lui Gogol, este cel al mântuirii oamenilor. El mijlocește ca anul care vine să dea rod: în cunoștință, în munca sa și, bineînțeles, în ceea ce privește mântuirea sufletelor pierdute. Aceasta este rugăciunea unui patriot și a unui creștin adevărat pe care îl frământă starea semenilor săi, morți în păcatele lor.

În toate rugăciunile consemnate în jurnalul său, Gogol repetă de zeci de ori cuvintele: „Mântuiește, mântuiește, Doamne, ai milă, nu-i lăsa să moară, fă-i să se pocăiască.” Putem observa că preocuparea majoră în rugăciunile sale era mijlocirea pentru mântuirea poporului rus: „Mă rog

---

качестве приложения в книге: *Гоголь Н. В. Размышления о Божественной Литургии* (Rugăciuni scrise de Gogol, pentru anul 1846, Rugăciunea poetică este atribuită lui Gogol prin tradiție. A fost publicat pentru prima dată (fără numele de Gogol) în: *Colecție de foi pentru lectură sufletească* sub Binocuvântarea Sfântului Athos Ilyinsky, Odessa, 1896, Nr. 66; sub titlul „Cântarea de rugăciune către Sfânta Fecioară Maria Theotokos”, apoi a fost plasat ca apendice în cartea: *Gogol N. V. Reflectări asupra Liturghiei divine*). Pentru varianta electronică vezi: <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).

48 В. А. Ворopaев, *Николай Гоголь. Опыт духовной биографии*, Азбука веры, 2020 (În introducerea cărții: V. A. Voropaev, *Nikolay Gogol. Experiența biografiei spirituale*, ABC-ul credinței, 2020), p. 41.

pentru prietenii mei. Ascultă, Doamne, dorințele și rugăciunile lor. Salvează-i, Dumnezeu. Iartă-i, Doamne, precum și pe mine, păcătosul, pentru orice păcat pe care l-am făcut înaintea Ta.”⁴⁹

Iar în final, al patrulea motiv pentru care se roagă Gogol este umblarea în sfințenie, în curăție, în eliberare de mizeria și mocirla păcatului. El cere ca Dumnezeu să-l transforme într-un templu sfânt, curat și demn de prezența Sa în viața lui. În aceeași rugăciune, Gogol adaugă: „Dumnezeule, dă-mi puterea de a Te iubi, de a-Ți cânta și de a Te lauda”, cuvinte care arată cât de mult dorea Gogol să-L iubească pe Dumnezeu și să trăiască o viață de închinător adevărat.⁵⁰

În ceea ce privește umblarea în sfințenie, Gogol consemnează în același jurnal o altă rugăciune în care cere protecția lui Dumnezeu cu privire la mândria personală și judecarea celor din jur: „Doamne, fă-mă să-mi amintesc pentru totdeauna... ignoranța mea, lipsa mea de educație, ca să nu am o părere imprudentă despre nimeni sau nimic. Nu judecați pe nimeni și evitați să vă formați o opinie pripită.”⁵¹

*Gogol și rugăciunea.*⁵² Gogol nu numai că s-a rugat, ci multe dintre rugăciunile sale le-a și notat (așa cum s-a văzut în descrierea de mai sus). De asemenea obișnuia să le spună oamenilor că se roagă pentru ei. Nu am reuși să parcurgem niciodată întreaga listă a rugăciunilor sale. Cu toate acestea, Gogol a oferit un amplu comentariu cu privire la cea mai renumită rugăciune pe care a scris-o vreodată, și anume *Ție, Sfântă Născătoare sau Către Maica Domnului*.

În comentariul său, care a fost scris de mână în limba bielorusă și păstrat mai târziu într-un caiet vechi de notițe, Gogol caligrafiază un izvor bogat de definiții și caracteristici cu privire la rugăciune. Mai întâi de toate, rugăciunea este foarte importantă și niciodată inutilă. Este acel cântec de

49 *Молитвы, написанные Гоголем, 1846 (Rugăciunile scrise de Gogol, 1846)*, <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).

50 *Молитвы, написанные Гоголем, 1846 (Rugăciunile scrise de Gogol, 1846)*, <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).

51 *Молитвы, написанные Гоголем, 1846 (Rugăciunile scrise de Gogol, 1846)*, <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).

52 O parte din acest material a fost publicat în: Александр Олегович Кочетов, „Практические элементы в гоголевской молитве”, *Молодой ученый*, № 46 (336), ноябрь 2020, Казань, Республики Татарстан, Российская Федерация (Alexandru O. Cocetov, „Elementele practice în rugăciunea lui Gogol”, în revista științifică *Tânărul cercetător*, Nr. 46 (336), noiembrie 2020, Kazan, Resăublica Tatarstan, Federația Rusă), pp. 156-157.

dor, pe care credinciosul trebuie să-l înalțe mereu către Hristos. Cu rugăciune, credinciosul trece prin împrejurările vieții și tot cu rugăciune suferă și trece în moarte.⁵³

Gogol definește rugăciunea ca o putere măreață care îl ajută pre credincios să pășească biruitor prin obstacolele vieții și să se apropie de Hristos. Tot prin rugăciune, omul glorifică măreția Domnului Hristos. El adaugă: „Rugăciunea este calea de a-ți dezvolta rezistența și măreția, calea care dă întotdeauna victoria într-o credință fierbinte. Rugăciunea este inspirația cu care o persoană împodobește grăul vieții sale de zi cu zi.”⁵⁴

Rugăciunea este arma sau, cum o numește Gogol, „puterea invizibilă a lui Hristos, cu care omul nu va pieri niciodată.” Cu această armă, copilul lui Dumnezeu „poate dărâma treptat toate barierele care apar pe cale.” Gogol îi asigură pe cititorii săi că Mântuitorul Hristos Se va „apropia de cei care se roagă și caută ajutor în Sfintele Scripturi,” pentru că Dumnezeu vrea să-i susțină pe copiii Săi și să nu-i lase pradă celui rău.⁵⁵

Gogol împarte omenirea în două tabere. Mai întâi, sunt cei care se roagă lui Hristos și primesc ajutorul Lui, iar în cea de-a doua tabără sunt așa-numiții creștini care nu se roagă și care, în mod practic, „se îndepărtează de Hristos și Hristos Se întoarce de la ei.” Pentru Gogol, această descriere este foarte simplă și practică. El susține că „Hristos nu forțează pe nimeni la fericire” (e vorba de momentul rugăciunii), însă spune că cei care se roagă sunt cei atrași de Duhul Sfânt și pentru care S-a rugat Însuși Hristos.⁵⁶

Într-una dintre scrisorile pe care Gogol i-o adresează lui V. A. J...tu (*Письмо к В. А. Ж.....му*),⁵⁷ se regăesc câteva mărturii cu privire la locul de unde cere ajutor și har, dar și izbândă în a face lucruri bune:

53 Ю. А. Лабынцев, Л. Л. Шавинская, „Гоголевская молитва в народных литературах восточных славян,” *Н. В. Гоголь и славянские литературы*, Тезисы международной научной конференции 10-11 ноября 2009 г. М., ИСЛ рРАН, 2009 (Yu. A. Labyntsev, L. L. Shavinskaya, capitolul „Rugăciunea lui Gogol în literatura populară slavilor estici”, care apare în volumul, *N. V. Gogol și literatura slavă*, Rezumate ale conferinței științifice internaționale din 10-11 noiembrie 2009, Moscova, ISL rRAN, 2009), pp. 211-212.

54 *Н. В. Гоголь и славянские литературы* (*N. V. Gogol și literatura slavă*), p. 212.

55 *Н. В. Гоголь и славянские литературы* (*N. V. Gogol și literatura slavă*), p. 212.

56 *Н. В. Гоголь и славянские литературы* (*N. V. Gogol și literatura slavă*), p. 212.

57 Pentru varianta în limba română, vezi: N. V. Gogol, „Scrisori...”, XVI, Sfaturi (către Ș...Ev), <https://igormocanu.wordpress.com/2014/05/24/n-v-gogol-scrisori-xvi-sfaturi-catre-s-ev/>, sau în cartea N. V. Gogol, „XVI. Sfaturi (Către Ș...ev)”, în *Scrisori către prieteni. Confesiuni*, traducere din limba rusă și note de Igor Mocanu, 2014.

„Frate, mulțumesc pentru tot! La mormântul Domnului cer ajutor.” Practic vorbind, viața lui de rugăciune nu se limita doar la un standard, la citirea și rostirea rugăciunilor scrise de alții, ci rugăciunea personală devenise modul lui de viață. Rugăciunea reprezenta momentul lui de închinare și alergarea la crucea lui Hristos, la tronul harului Său. Rugăciunea era unul dintre elementele-cheie ale vieții sale.⁵⁸ Gogol era încurajat și încuraja pe alți să se roage, pentru că Dumnezeu, după cum spunea el, „El ne face destoinici!” De aceea, trebuie să venim în fața Lui cu pasiune și credințioșie.⁵⁹

Gogol și folclorul. După cum a fost menționat în introducerea acestei lucrări, Gogol nu a fost rus la origine, ci ucrainean, însă aceasta nu l-a împiedicat să fie un bun cunoscător al folclorului rus, ci dimpotrivă, a cultivat o profundă cunoaștere al artei populare orale. Voropaev adaugă faptul că Gogol era un specialist extraordinar în folclorul rus, polonez și sârb.⁶⁰

Se crede că, pentru a înțelege mai bine cultura și folclorul sârb, O. M. Bodyansky, în anii 1848-1849, i-a oferit lui Gogol lecții de sârbă, care l-au ajutat enorm în crearea operelor sale muzicale extraordinare care reflectă frumusețea și profunzimea folclorul sârb.⁶¹

Voropaev consideră că, datorită profunzimii cu care scria Gogol, lucrările sale au căpătat o valoare folcloristică uimitoare. Spre exemplu, lucrarea sa *Ție, Sfânta Născătoare (К Тебе, о Матерь Пресвятая)*, care mai este numită *Rugăciunea lui Gogol*, a devenit cea mai faimoasă lucrare a sa,

58 Николай Гоголь, *Духовная проза (сборник)* (Nicolae Gogol, *Proza spirituală*), pp. 48-49.

59 Vezi: N. V. Gogol, N. V. Gogol, „XVI. Sfaturi (Către Ș....ev)”, în *Scrisori către prieteni. Confesiuni*, traducere din limba rusă și note de Igor Mocanu, 2014, <https://igormocanu.wordpress.com/2014/05/24/n-v-gogol-scrisori-xvi-sfaturi-catre-s-ev/>, accesat pe data de 07 iunie, 2021.

60 Владимир Алексеевич Воропаев, „Умереть с пеньем на устах ... молитва Гоголя ко Пресвятой Богородице в славянском фольклоре и литературном предании”, *Проблемы исторической поэтики*, 2016 (Vladimir Alekseevich Voropaev, „Mori cu cântece pe buze ... Rugăciunea lui Gogol către Preasfințitul Theotokos din folclorul și tradiția literară slavă”, în cartea *Problemele poeziei istorice*, 2016), p. 156.

61 Фрагмент из „Записок из жизни Н. В. Гоголя...”, П. А. Кулиша, *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников: полный систематический свод документальных свидетельств*, в 3 т., научно-критическое издание, Т. II, изд. подгот. И. А. Виноградов, М., ИМЛИ РАН, 2012 (Fragment din „Note din viața lui N. V. Gogol ...” P. A. Kulish, *Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor: o colecție sistematică completă de dovezi documentare*, în 3 volume, ediție critică științifică, vol. II, ed. a pregăti I. A. Vinogradov, Moscova, IMLI RAN, 2012), p. 768.

răspândită prin cărțile religioase din întreg spațiul proslav (și nu numai) și transmisă din generație în generație creștinilor ortodocși. După cum concluzionează Voropaev, *Rugăciunea lui Gogol* rămâne cel mai faimos și cel mai solicitat poem, care cuprinde în sine tradițiile reunite ale folclorului ucrainean, rus și slav.⁶²

Pasiunea față de cântările și tradițiile folclorice îl caracteriza pe Gogol încă din tinerețe. Pentru că trăia în perioada când basmele, legendele și alte povești erau răspândite doar prin viu grai, micul Gogol, pe oriunde mergea, cu oricine se întâlnea, aduna toate aceste comori ale folclorului. Nu se limita însă la basme și legende, ci aduna de asemenea cântece populare care nu fuseseră niciodată publicate sau scrise într-o carte, ci transmise din generație în generație. În colecția sa se pot regăsi peste 100 de cântece populare. De asemenea colecta diverse tipuri de sărbători rurale calendaristice, jocuri, dansuri și obiceiuri populare de pe întreg teritoriul Ucrainei, Rusiei și Belarusiei.⁶³

Cum s-a lăsat Nicolae Gogol cuprins de dorul de folclor și de tradiție? Răspunsul este simplu: familia lui era sursa primară de inspirație. Tatăl lui Gogol, Vasili Afanasievici, cânta muzică populară veche, și era totodată și un povestitor excelent. Bunica lui Gogol, Tatiana Semionovna (mama tatălui său), prețuia folclorul și cunoștea și cânta vechile cântece populare pe care Gogol le auzise din copilărie.⁶⁴

O altă sursă de inspirație în ce privește folclorul era mătușa lui Gogol (sora mamei sale). Fiind din zona Ucrainei, aceasta i-a povestit lui Gogol o „mulțime de povești din viața ucraineană”, pe care acesta le-a folosit mai târziu, în special când a scris *Serile la o fermă lângă Dikanka*.⁶⁵

62 Владимир Алексеевич Воропаев, „Умереть с пенем на устах ... молитва Гоголя ко Пресвятой Богородице в славянском фольклоре и литературном предании” (Vladimir Alekseevich Voropaev, „A muri cu cântare pe buze ... Rugăciunea lui Gogol către Preasfântul Theotokos din folclorul slav și tradiția literară”), pp. 157-165.

63 Николай Васильевич Гоголь и музыка: к 200-летию со дня рождения, ОГУК Орловская обл. публ. б-ка им. И. А. Бунина; отдел искусств; сост. В. Л. Ткачева; ред. В. А. Щекотихина, Орел, 2009 (*Nikolai Vasilievich Gogol și muzică: la 200 de ani de la naștere*, OGUK, regiunea Oryol; departamentul de arte; comp. V. L. Tkacheva; ed. V. A. Schekotikhina, Oryol, 2009), p. 6.

64 Н. В. Гоголь и славянские литературы, Отв. редактор Л. Н. Будагова, М., Издательство Индрик, 2012 (*N. V. Gogol și literatura slavă*, Отв. editor L. N. Budagova, Moscova, Editura Indrik, 2012), p. 163.

65 И. Р. Монахова, „Украинские и русские народные песни в жизни Гоголя”, Н. В. Гоголь и славянские литературы, Отв. редактор Л. Н. Будагова, М., Из-

Caterina Ivanovna Hodarevskaia (mătușa lui Gogol) nu știa doar povestiri, ci și multe cântece populare rusești, pe care le cânta micului Nicolae și surorii lui, Olga Vasilievna, iar despre vocea ei superbă scria chiar sora lui Nicolae, Olga, în memoriile sale: „Katerina Ivanovna cânta bine, avea o voce bună. În cea mai mare parte, ea a interpretat cântece rusești. Musafirii o rugau întotdeauna să cânte, dar mai ales fratelui meu îi plăcea să o asculte cântând.”⁶⁶

Pentru Gogol, cântecul popular a fost de o mare valoare. Mai întâi, i-a adus în atenție cultura și neamul din care provenea, apoi, i-a adus aminte de momentele fericite ale copilăriei sale, și nu în cele din urmă, l-a pregătit pentru viitor.⁶⁷ Datorită acestor influențe folclorice, Gogol a putut mai târziu să creeze opera *Istoria Rusiei mici* (*История Малороссии*), care cuprinde în ea materiale precum: note, cronici, povești despre bandu-raști, cântece, etc. Mai târziu, Gogol avea să scrie într-o scrisoare adresată către I. I. Sreznevscomu, în 1834,

Fiecare sunet al cântecului îmi vorbește mai viu despre trecut decât cronicile noastre scurte, dacă putem numi cronici, nu note moderne, ci extrase târzii, care au început atunci când memoria a dat loc uitării. Dacă regiunea noastră nu ar avea o asemenea bogăție de cântece, n-aș scrie niciodată *Istoria Rusiei mici*, pentru că nu aș înțelege și n-aș avea nicio idee despre trecut, sau istoria mea ar fi complet diferită de ceea ce cred că voi face cu ea acum. Aceste cântece m-au făcut să citesc cu nerăbdare toate cronicile și resturile unor prostii.⁶⁸

Fiind foarte talentat, Gogol putea să creeze un întreg poem sau o întreagă operă de artă dintr-un cântec simplu auzit undeva pe stradă.⁶⁹

дательство Индрик, 2012 (I. R. Monakhova, „Cântece populare ucrainene și rusești în viața lui Gogol”, în antologia *N. V. Gogol și literaturile slave*, Отв. editor L. N. Budagova, Moscova, Editura Indrik, 2012), p. 164.

66 O. V. Гоголь-Головня, *Из семейной хроники. Мемуары*, Киев, 1909 (O. V. Gogol-Golovnya, *Cronică de familie. Memorii*, Kiev, 1909), p. 41.

67 Н. В. Гоголь и славянские литературы (N. V. Gogol și literature slavă), p. 165.

68 Н. В. Гоголь, *И. И. Срезневскому*, 6 марта 1834. Впервые напечатано В. И. Срезневским: „Николай Васильевич Гоголь в переписке с Измаилом Ивановичем Срезневским в 1834-1835 гг.” *Русская Старина*, № 3, 1892 (N. V. Gogol, I. I. Sreznevsky, 6 martie 1834. Publicat pentru prima dată de V. I. Sreznevsky: „Nikolai Vasilievich Gogol în corespondență cu Izmail Ivanovich Sreznevsky în 1834-1835”. În *Antichitatea rusă*, nr. 3, 1892), pp. 756-758.

69 Н. В. Гоголь, „Петербургские записки 1836 года” din cartea sa *Полное собрание сочинений*, в 14 т., Т. 8, Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом), М., Л., Изд-во АН

Geniul lui Gogol se manifesta prin faptul că folosea orice ocazie pentru a crea ceva frumos și folositor pentru ascultători, ceva care să rămână și după trecerea sa în neființă.

Cântecele create de Gogol pot fi împărțite în două mari categorii. În prima categorie pot fi incluse cântecele în care descria curajul cazacilor, bucuria lor, bătăliile lor, pericolele și sărbătorile acestora,⁷⁰ iar cea de-a doua categorie aduce în atenție sentimentele femeii care își așteaptă soțul plecat la război. Aceste cântece de jale exprimau multă tandrețe, dragoste, dor și speranță.⁷¹

Nu există o evidență clară cu privire la numărul concret de cântece colectate de Gogol, însă se cunoaște faptul că numărul acestora depășește câteva sute (însuși Gogol susține într-o scrisoare că în anul 1834 avea în jur de o mie de cântece). Multe dintre ele n-au mai văzut lumina tiparului, însă o parte dintre ele, rusești și ucrainene, au fost publicate în 1908 de către G. P. Georgievskii, sub titlul *Cântecele culese de N. V. Gogol* (Г. П. Георгиевского *Песни, собранные Н. В. Гоголем*). În 1959, A. I. Aizenștok afirma:

în mijlocul anilor treizeci, scriitorul a început să organizeze cântecele colectate. Ca urmare a acestei ordonări, o parte semnificativă a cântecelor a fost rescrisă cu atenție (chiar de Gogol sau de un scrib) în mai multe caiete. Până în prezent, au fost găsite trei astfel de caiete, dintre care ultimul, conținând 150 de cântece istorice, care a fost descoperit relativ recent.⁷²

Așa cum a fost menționat mai sus, nu se cunoaște cu certitudine numărul total de cântări colectate de Gogol, deoarece unele dintre melodii le-a găsit umblând dintr-o regiune în alta, pe altele le-a găsit în diferite colecții vechi de cântece populare, iar altele au fost transmise din generație în generație, fără să se cunoască autorul lor. Cert este faptul că Gogol a în-

---

СССР, 1952 (N. V. Gogol, capitolul „Notițele din Petersburg din anii 1836”, din cartea sa *Lucrările complete*, în 14 volume, vol. 8, Institutul literaturii rusești (Casa Pușkin), Moscova, Leningrad, Editura Academiei de Științe a URSS, 1952), pp. 177–190.

70 Н. В. Гоголь, *Полное собрание сочинений*, в 14 т., Т. 8 (N. V. Gogol, *Opere complete*, în 14 volume, volumul 8), p. 91.

71 Н. В. Гоголь и славянские литературы (N. V. Gogol și literatura slavă), p. 173.

72 И. Я. Айзеншток, „Гоголь - собиратель народных песен”, *Звезда*. No 4, 1959 (I. Ya. Aizenshtok, „Gogol - un colecționar de cântece populare”, *Revista Steua*, numărul 4, din 1959), p. 218.

deplinit astfel mai multe meniri: cea de arhivar, de folclorist, de istoric, dar și cea a unui simplu iubitor al neamului său. De asemenea, și-a dedicat viața în a le compila într-o antologie de cântece, care cuprinde în sine tradiția, folclorul și istoria popoarelor din care provine, iar această muncă colosală avea să fie o binecuvântare pentru generațiile următoare.⁷³ Nu în ultimul rând, cântecele folclorice însemnau mult pentru Gogol, căci în ele și prin ele se putea vedea sensibilitatea și frumusețea vieții. Inspirat fiind de acestea, el era liber să creeze, să producă și să se bucure de datina strămoșească.⁷⁴

Concluzie. Chiar dacă Gogol nu mai este în viață, el a rămas însă viu în mintea publicului rus. Opera sa, care este una paradoxală, este citită și recită, fiind de asemenea, studiată în multe instituții de învățământ și în multe centre culturale.⁷⁵ Lucrările lui oferă și astăzi, după cum susține A. Ghilevski, un exemplu de proză bine organizată, structurată și foarte profundă.⁷⁶

De asemenea, Gogol a reușit să zidească o punte între el (ca scriitor) și cititor, oricine ar fi el. Astfel, cititorul care ia în mâna sa una dintre capodoperele lui Gogol se simte atins și experimentează o legătură profundă cu vremea despre care vorbește Gogol. Datorită iscusinței și a inteligenței sale, Gogol aduce în scrierile sale suflare de viață, care se vede în personajele sale, în cântările pe care le-a scris, în rugăciunile care au fost adresate către Dumnezeu.⁷⁷

În cele din urmă, după cum remarcă și I. B. Mann, „Gogol trăiește în cultura noastră rusă, trăiește în noi” prin intermediul „frumuseții, măreției

73 H. B. Гоголь и славянские литературы (N. V. Gogol și literatura slavă), pp. 179-182.

74 H. B. Гоголь и славянские литературы, p. 190. Прилагаем вместе электронную копию первого издания статьи Н. В. Гоголя, *Отрывок из истории Малороссии*, изд. ЖМНП, 1834, Ч. 2, отд. II. Словесность и науки, с. 1-15 и копию статьи «О малороссийских песнях» (там же, с. 16-26), формат PDF (N. V. Gogol și literatura slavă), p. 190. Vezi și: N. V. Gogol, *Extras din istoria Rusiei Mici*, ed. ZhMNP, 1834, Partea 2, dep. II, Literatură și știință, pp. 1-15 și o copie a articolului „Despre micile cântece rusești” (ibid., pp. 16-26), format PDF).

75 В. Мойсова-Чепишевская (Скопье), *capitolul Читается ли (и как) Гоголь сегодня?* din cartea H. B. Гоголь и славянские литературы (V. Moissova-Chepishvskaya (Skopje), *capitolul Se citește Gogol (și cum) astăzi?* din cartea N. V. Gogol și literatura slavă), pp. 560-567.

76 А. Гилевски, „Гоголь – мајсторот на суптилната гротеска”, H. B. Гоголь, *Расказы*, Скопје, 2005 (A. Gilewski, „Gogo - distanța până la suptilnata grotescă”, N. V. Gogol, *Povestiri*, Skopje, 2005), pp. 109-115.

77 H. B. Гоголь и славянские литературы (N. V. Gogol și literatura slavă), p. 567.

și simplității ei.” Gogol este acel om a cărui operă întărește credința și decide ochii în a vedea frumusețea culturii, tradiției și a vieții omului rus.⁷⁸

Referințe bibliografice:

- *H. B. Гоголь и Православие*, Украинская Православная Церковь Днепропетровская Епархия (Acestea sunt impresiile despre Ucraina exprimate de arhidiaconul Pavel Aleppskii, care îl însoțea pe patriarhul Macarie al Antiohiei la Moscova în mijlocul secolului al XVII-lea. Vezi: N. V. Gogol și *Orthodoxia*, pe pagina Bisericii Ortodoxe Ucrainene, Episcopia Dnepropetrovsk, publicate pe 14.10.2008), <http://eparhia.dp.ua/publikatsii/stati/n-v-gogol-i-pravoslavie/>, (accesat la data de 18.10.2020).
- И. А. Виноградов, *H. B. Гоголь и Православие*, Москва, 2004 (I. A. Vinogradov, *N. V. Gogol și Orthodoxia*, Moscova, 2004).
- *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*, Полный систематический свод документальных свидетельств. Научно-критическое издание. В 3 т. Т. 1, Издание подготовил И. А. Виноградов, Москва, 2011, p. 84. Владимир Алексеевич Воропаев, Нет другой двери... *О Гоголе и не только*, Издательство ООО ТД Белый город, Москва, 2019 (*Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor*, Colecție sistematică completă de dovezi documentare. Ediție critică științifică în 3 volume. Volumul 1, publicat de I. A. Vinogradov la Moscova, anul 2011. Aceeași idee se regăsește în cartea lui Vladimir Alekseevich Voropaev, *Nu există altă ușă ... Despre Gogol și nu numai*, Editura ООО ТД Orașul Alb, Moscova, 2019).
- Павел Басинский, „Рапира Гамлета, Известный критик и литературовед Игорь Золотусский отметил юбилей”, în *Российская газета*, Федеральный выпуск № 0 (3950), 2005 (Vezi articolul scris de Pavel Basinsky, „Rapiorul lui Hamlet, cunoscutul critic și om literar Igor Zolotussky și-a sărbătorit aniversarea”, în *Gazeta Rusească*, Ediția federală nr. 0 (3950), publicată pe 14 decembrie 2005), <https://rg.ru/2005/12/14/zolotussky.html> (accesat la data de 03.11.2020).
- И. П. Золотусский, *Поэзия прозы*, Статьи о Гоголе, Москва, Издательство Советский писатель, 1987. А. Х. Гольденберг, *Творчество Гоголя в мифологическом и литературном контексте*:

78 М. Яфаров, *Прощальная повесть Гоголя* (M. Yafarov, *Povestea de rămas bun a lui Gogol*), p. 20.

учебное пособие, Волгоград, научное издательство ВГСПУ «Перемена», 2019 (I. P. Zolotusky, *Poezie în proză*, Articole despre Gogol, publicate la Moscova, Editura Scriitorul sovietic, 1987. Vezi și: A. Kh. Goldenberg, *Creativitatea lui Gogol într-un context mitologic și literar*, manual, Volgograd, Editura Științifică VGSPU Schimbarea, 2019).

- *Об изданиях законов Российской империи, 1830-1899*, Сост. Н. Корево, СПб., 1900 (Pentru mai multe detalii vezi: *Despre publicarea legilor Imperiului Rus (1830-1899)*, Coordonat de N. Korevo, Universitatea de Stat din Sankt-Petersburg, 1900).
- *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*, Т. 3, М., 2012 (*Gogol în memorii, jurnale, în corespondența contemporanilor*, vol. 3, Moscova, 2012).
- Н. Ю. Грякалова, С. А. Кибальник, С. Д. Титаренко, Б. Н. Тихомиров, В. В. Филичева, *Что и как читали русские классики? (От круга чтения к стратегиям письма)*. Коллективная монография. СПб, Издательство, Пушкинский Дом, 2017 (Aceasta a fost una dintre practicile scriitorilor ruși din secolul al XIX-lea, care citeau cărți și făceau notițe pe marginea lor. De asemenea, un număr mare de scriitori făceau astfel de notițe pe marginea Bibliilor lor. Despre aceasta se poate citi în monografia colectivă: N. I. Gryakalova, S. A. Kibalnik, S. D. Titarenko, B. N. Tikhomirov, V. V. Filicheva, *Ce și cum au citit clasicii ruși? (De la cercul de lectură la strategiile de scriere)*, Monografie colectivă, SPb, Editura, Casa Pușkin, 2017).
- И. А. Виноградов, В. А. Воропаев, „Карандашные пометы и записи Н. В. Гоголя в Славянской Библии 1820 года издания”, *Проблемы исторической поэтики*, Вып. 5 (Евангельский Текст в русской литературе XVIII-XX вв.: цитата, реминисценция, мотив, сюжет/редкол.: захаров В. Н. (отв. Ред.) и др. - Петрозаводск: Изд-во ПетрГУ, 2013, вып. 8 (сер.: проблемы исторической поэтики; Т. 11). Сб. научных трудов. Петрозаводск, 1998 (Primii care s-au dedicat studiului notițelor lui Gogol de pe marginile Bibliiei sale au fost I. A. Vinogradov și V. A. Voropaev. Vezi în: I. A. Vinogradov, V. A. Voropaev, „Notițele biblice și însemnările de N. V. Gogol în Biblia slavonă din ediția 1820”, în *Probleme ale poeziei istorice*, Vol. 5 (*Textul evanghelic în literatura rusă din secolele XVIII-XX*: citat, reminiscență, motiv, subiect/redactare: V. N. Zakharov (redactor-șef) și colab. Petrozavodsk: Editura PetrSU, 2013, nr. 8) lucrări științifice, Petrozavodsk, 1998).

- Владимир Алексеевич Воропаев, *Нет другой двери... О Гоголе и не только*, Издательство, Белый город, Москва, 2019 (Vladimir Alekseevich Voropaev, *Nu există altă ușă ... Despre Gogol și nu numai*, Editura, Orașul Alb, Moscova, 2019).
- *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*, Т. 2, М., ИМЛИ РАН, 2011 (*Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor*, vol. 2, Moscova, Editura IMLI RAN, 2011).
- Александра Осиповна Смирнова-Россет, *Дневник. Воспоминания*, М., Наука, 1989 (Alexandra Osipovna Smirnova-Rosset, *Jurnal. Amintiri*, Moscova, Știință, 1989).
- Малек Яфаров, *Прощальная повесть Гоголя*, Русская философия, Издательские решения (Malek Yafarov, *Povestea de rămas bun a lui Gogol*, Filozofia rusă, publicare în format PDF).
- Евгения Ряднова, „Николай Гоголь: щеголь, коллекционер, рукодельник”, Источник *Культура.РФ*, <https://www.culture.ru/materials/50291/nikolai-gogol-shegol-kollekcioner-rukodelnik> (accesat pe 25.11.2020).
- *Николай Гоголь*, портала Культура РФ (*Nikolay Gogol*, portalul Culturii Federației Ruse), <https://www.culture.ru/persons/8127/nikolai-gogol> (accesat la data de 17.06.2020).
- Иван Сергеевич Тургенев, *Литературные и житейские воспоминания*, Под редакцией А. Островского, Издательство Писателей в Ленинграде, 1934 г., в свою очередь, использующей «Сочинений И. С. Тургенева», т. I, 1880 г. (Ivan Sergheievici Turgenev, *Amintiri literare și de viață*, editat de A. Ostrovsky, Editura Scriitorilor din Leningrad, 1934, folosind la rândul său *Operele lui I. S. Turgenev*, vol. I, 1880).
- В. М. Гуминский, „Слова поэта - дела поэта”, în *Русская литература в православном контексте*, Материалы VI Международных Свято-Игнатиевских чтений. Вып. II. Ставропольская Православная Духовная, Семинария, Ставрополь, Издательский центр Ст-ПДС; Дизайн-студия Б, 2014 (Pentru un studiu mai aprofundat, vezi articolul lui: V. M. Guminsky, „Cuvintele poetului - faptele poetului”, în *Literatura Rusă în context ortodox*, Materiale ale celei de-a VI-a lecturi internaționale Sf. Ignatie. Problema II. Stavropol Orthodox Spiritual, Seminar, Stavropol, Centrul de Editare StPDS; Studioul de proiectare B, 2014).
- *Н. В. Гоголь и Православие*, portalul creștin ortodox Киевская Русь (*N. V. Gogol și Ortodoxia*, portalul creștin ortodox Rusia Kieveană), pu-

blicat pe 23.03.2004, <http://www.kiev-orthodox.org/site/culture/694/> (accesat la data de 19.10.2020).

- „Гоголь и Добротолубие (К постановке вопроса)”, *Гоголевские чтения 19*. Исследование выполнено при финансовой поддержке Российского фонда фундамен- тальных исследований (РФФИ) в рамках научного проекта № 17-04-00440 („Gogol și Dobrotolyubie (pentru formularea întrebării)”, în *Lecturile lui Gogol nr. 19*. Cercetarea a fost realizată cu sprijinul financiar al Fundației Ruse pentru Cercetare de Bază (RFBR) în cadrul proiectului științific nr. 17-04-00440).
- Н. В. Гоголь, „В чем же наконец существо русской поэзии и в чем ее особенность”, *Полное собрание сочинений*, В 14 т, Т. 8, Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом), М., Л., Изд-во АН СССР, 1952. Vezi în А. И. Расев (протоиерей). *Очерк жизни в Бозе почившего Ржевского протоиерея о Матфея Александровича Константиновского*, Сводная редакция (1860-1890-1915). Тверь, 2017 (N. V. Gogol, capitolul „Ce este în sfârșit esența poeziei rusești și care este particularitatea ei” din *Opere complete*, În vol. 14, Т. 8, Institutul Rus Casa Pușkin, Moscova, Leningrad, Editura Academiei de Științe a URSS, 1952. În istoria vieții sale apare numele protopopului Matei Konstantinovskii din Rhev, despre care se crede că era mentorul spiritual a lui Gogol).
- Н. В. Гоголь, *Полн. собр. соч. и писем*, В 17 т., VI, сост., подгот. текстов и коммент. И. А. Виноградова, В. А. Воропаева, М., Киев, 2009-2010 (N. V. Gogol, *Colecția completă de scrieri și scrisori*, în 17 volume, VI, comp., pregătit. texte și comentarii. I. A. Vinogradova, V. A. Voropaeva, Moscova, Kiev, 2009-2010).
- И. А. Виноградов, *Гоголь в воспоминаниях, дневниках, переписке современников*. Полный систематический свод документальных свидетельств. Научно-критическое издание, т. 1, М., 2011-2013 (I. A. Vinogradov, *Gogol în memorii, jurnale, corespondența contemporanilor*. Lucrare completă și sistematică de dovezi și documente. Ediție critică științifică, vol. 1, Moscova, 2011-2013).
- В. А. Воропаев, „Н. В. Гоголь и святоотеческое наследие”, *Вестник Московского университета*, Серия 9, Филология, No. 5, 2017 (V. A. Voropaev, „N. V. Gogol și patrimoniul patristic”, *Buletinul Universității din Moscova*, Seria 9, Filologie, Nr. 5, 2017).
- А. Х. Гольденберг, *Творчество Гоголя в мифологическом и литературном контексте: учебное пособие*, Волгоград, научное изда-

тельство ВГсПу «Перемена», 2019 (A. N. Goldenberg, *Creativitatea lui Gogol într-un context mitologic și literar*, suport de curs, Volgograd, Editura Științifică a Universității Pedagogice de Stat din toată Rusia „Schimbarea”, 2019).

- Николай Гоголь, capitolul XVII, „Просвещение (Письмо к В. А. Ж. ....му)”, *Духовная проза* (сборник), Public Domain, format PDF (Nikolay Gogol, capitolul XVII, „Iluminare (Scrisoare către V. A. Zh ... .m)”, din cartea *Proză spirituală* (colecție), Editura Domeniu public, format PDF).
- Елена Демина, „Что читал Николай Гоголь в свободное от „Мертвых душ” время?”, Источник *Российская газета, Рязанские ведомости* (Vezi: Elena Demina, „Ce a citit Nikolai Gogol în timpul liber în afară când scria „Sufletele moarte”? Sursa *Gazeta rusească*. Mai multe detalii în: revista *Vestea din Ryazan*), <https://rv-ryazan.ru/chto-chital-nikolaj-gogol-v-svobodnoe-ot-mertvux-dush-vremya/> (accesat la data de 28.11.2020).
- Н. В. Гоголь, *Полное собрание сочинений и писем*, В 17, т. 3, М., Киев, 2009 (N. V. Gogol, *Opere complete și scrisori*, în 17 volume, volumul 3, Moscova, Kiev, 2009).
- „Необычные хобби русских писателей.” Источник *Культура РФ* (Pe lângă pasiunea lecturii și a studiului, Nicolae Gogol petrecea timp relaxant în broderie, în colecționarea cărților de buzunar și în pregătirea bucatelor. Sursa: „Hobby-uri neobișnuite ale scriitorilor ruși”. Sursa Cultura Federației Ruse), <https://www.culture.ru/materials/223370/neobychnye-khobbi-russkikh-pisatelei> (accesat la data de 28.11.2020).
- Гоголь Николай Васильевич, *Н. В. Гоголь о христианской жизни*, составитель Монахова Ирина Рудольфовна, Издатель, АБВ, 2019 (Gogol Nikolai Vasilievich, *N. V. Gogol despre viața creștină*, compilare de Irina Rudolfovna Monakhova, editor, ABV, 2019).
- *Молитвы, написанные Гоголем*, 1846, Стихотворная молитва приписывается Гоголю преданием. Впервые она была опубликована (без имени Гоголя) в: Собрание листков для душеполезного чтения. Благословение Святого Афонского Ильинского скита. Одесса, 1896. № 66; под названием „Песнь молитвенная ко Пресвятой Деве Марии Богородице”, затем она была помещена в качестве приложения в книге: *Гоголь Н. В. Размышления о Божественной Литургии* (*Rugăciuni scrise de Gogol*, pentru anul 1846, Rugăciunea poetică este atribuită lui Gogol prin tradiție. A fost publicat pentru prima

dată (fără numele de Gogol) în: *Colecție de foi pentru lectură sufletească* sub Binecuvântarea Sfântului Athos Ilyinsky, Odessa, 1896, Nr. 66; sub titlul „Cântarea de rugăciune către Sfânta Fecioară Maria Theotokos”, apoi a fost plasat ca appendice în cartea: *Gogol N. V. Reflecții asupra Liturghiei divine*). Pentru varianta electronică vezi: <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).

- В. А. Воропаев, *Николай Гоголь. Опыт духовной биографии*, Алфавит веры, 2020 (În introducerea cărții: V. A. Voropaev, *Nikolay Gogol. Experiența biografiei spirituale*, ABC-ul credinței, 2020).
- *Молитвы, написанные Гоголем, 1846* (Rugăciunile scrise de Gogol, 1846), <http://gogol-lit.ru/gogol/text/raznoe/molitvy.htm>, (accesat la data de 27.10.2020).
- Ю. А. Лабынцев, Л. Л. Щавинская, „Гоголевская молитва в народных литературах восточных славян,” *Н. В. Гоголь и славянские литературы*, Тезисы международной научной конференции 10-11 ноября 2009 г. М., ИСл РАН, 2009 (Yu. A. Labyntsev, L. L. Shavinskaya, capitolul „Rugăciunea lui Gogol în literatura populară slavilor estici”, care apare în volumul, *N. V. Gogol și literatura slavă*, Rezumate ale conferinței științifice internaționale din 10-11 noiembrie 2009, Moscova, ISL rRAN, 2009).
- Владимир Алексеевич Воропаев, „Умереть с пенем на устах ... молитва Гоголя ко Пресвятой Богородице в славянском фольклоре и литературном предании”, *Проблемы исторической поэтики*, 2016 (Vladimir Alekseevich Voropaev, „Mori cu cântece pe buze ... Rugăciunea lui Gogol către Preasfințitul Theotokos din folclorul și tradiția literară slavă”, în cartea *Problemele poeziei istorice*, 2016).
- *Николай Васильевич Гоголь и музыка: к 200-летию со дня рождения*, ОГУК Орловская обл. публ. б-ка им. И. А. Бунина; отдел искусств; сост. В. Л. Ткачева; ред. В. А. Щекотихина, Орел, 2009 (*Nikolai Vasilievich Gogol și muzică: la 200 de ani de la naștere*, OGUК, regiunea Oryol; departamentul de arte; comp. V. L. Tkacheva; ed. V. A. Schekotikhina, Oryol, 2009).
- *Н. В. Гоголь и славянские литературы*, Отв. редактор Л. Н. Будагова, М., Издательство Индрик, 2012 (*N. V. Gogol și literatura slavă*, Отв. editor L. N. Budagova, Moscova, Editura Indrik, 2012).
- И. Р. Монахова, „Украинские и русские народные песни в жизни Гоголя”, *Н. В. Гоголь и славянские литературы*, Отв. редактор

- Л. Н. Будагова, М., Издательство Индрик, 2012 (I. R. Monakhova, „Cântece populare ucrainene și rusești în viața lui Gogol”, în antologia N. V. Gogol și literaturile slave, Отв. editor L. N. Budagova, Moscova, Editura Indrik, 2012).
- О. В. Гоголь-Головня, *Из семейной хроники. Мемуары*, Киев, 1909 (O. V. Gogol-Golovnya, *Cronică de familie. Memorii*, Kiev, 1909).
  - Н. В. Гоголь, *И. И. Срезневскому*, 6 марта 1834. Впервые напечатано В. И. Срезневским: „Николай Васильевич Гоголь в переписке с Измаилом Ивановичем Срезневским в 1834-1835 гг.” *Русская Старина*, № 3, 1892 (N. V. Gogol, I. I. Sreznevsky, 6 martie 1834. Publicat pentru prima dată de V. I. Sreznevsky: „Nikolai Vasilievich Gogol în corespondență cu Izmail Ivanovich Sreznevsky în 1834-1835”. În *Antichitatea rusă*, nr. 3, 1892).
  - Н. В. Гоголь, „Петербургские записки 1836 года” din cartea sa *Полное собрание сочинений*, в 14 т., Т. 8, Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом), М., Л., Изд-во АН СССР, 1952 (N. V. Gogol, capitolul „Notițele din Petersburg din anii 1836”, din cartea sa *Lucrările complete*, în 14 volume, vol. 8, Institutul literaturii rusești (Casa Pușkin), Moscova, Leningrad, Editura Academiei de Științe a URSS, 1952).
  - И. Я. Айзеншток, „Гоголь - собиратель народных песен”, *Звезда*. No 4, 1959 (I. Ya. Aizenshtok, „Gogol - un colecționar de cântece populare”, *Revista Steua*, numărul 4, din 1959).
  - А. Гилевски, „Гоголь – мајсторот на суптилната гротеска”, *Н. В. Гоголь, Раскази*, Скопје, 2005 (A. Gilewski, „Gogo - distanța până la suptilnata grotească”, *N. V. Gogol, Povestiri*, Skopje, 2005).